

عنوان

بازنگری روش‌های پژوهش در ترویج، آموزش و توسعه کشاورزی: حرکت به سوی
روش‌شناسی ترکیبی

نویسندگان:

دکتر سید محمود حسینی
عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران

مرتضی اکبری

دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی دانشگاه تهران
مکاتبه‌کننده: مرتضی اکبری - کرج - پردیس کشاورزی و منابع طبیعی - دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی - گروه ترویج و آموزش کشاورزی

Email: akbary2008@gmail.com

۱. چکیده:

تجربه تاریخی فرآیند توسعه در کشورهای توسعه یافته نشان داده است که توسعه کشاورزی و روستایی ضرورتی بنیادی برای توسعه ملی است و بایستی در اولویت برنامه‌های توسعه قرار گیرد. در همین راستا، طی دهه‌های گذشته، تلاش‌های زیادی در کشورهای در حال توسعه برای شناخت کشاورزان و مناطق روستایی و بهبود وضعیت روستاییان از طریق روش‌شناسی تحقیق کمی و کیفی به منظور اتخاذ و اجرای راهبردهای مختلف انجام شده است. با این حال، این تلاش‌ها چندان برای کاهش شرایط نابسامان روستاییان، به خصوص فقرای روستایی موفق نبوده است.^۱ پارادایم تحقیق کمی اولین روش‌شناسی تحقیقی بود که همراه فرضیات و اصول وابسته به هستی‌شناسی، معرفت‌شناختی، شناخت‌ارزش‌ها، بدیعی و روش‌شناسی^۲ مطرح شد و سپس با توجه به انتقادات وارده روش‌شناسی تحقیق کیفی مطرح شد که آن هم خالی از اشکال نبود. بین محققان هنوز بحث‌هایی وجود دارد که کدام یک گزینه مناسبی برای پژوهش است؟ این پرسش مهم، طی سالیان متمادی در روش‌شناسی تحقیق و بحث‌های میان پژوهش‌گران علوم اجتماعی و روستایی مطرح بوده است.

روزگاری پژوهشگران، شور و شوق زیادی داشتند تا همانند علوم طبیعی، روش‌شناسی‌های کمی را در پژوهش‌های علوم اجتماعی و روستایی به کار گیرند و نتایج حاصل را بر اساس نظریه‌های موجود، تبیین و تفسیر نمایند. این رویکرد، موج اول روش‌شناسی و سرآغازی برای تکامل روش‌شناختی علوم اجتماعی در مفهوم فراگیر آن بود. سال‌ها طول کشید تا پژوهش‌گران دریافتند، روش‌های کمی برای بررسی تمام ابعاد پدیده اجتماعی مناسب نمی‌باشند. بنابراین، در پاسخ به نارسایی‌های روش‌شناسی کمی در شناخت واقعیت‌های اجتماعی، موج دوم روش‌شناسی‌ها پدید آمد؛ در موج دوم، پژوهش‌گران با به‌کارگیری روش‌های تحقیق کیفی، توجه خود را از لایه‌های بیرونی واقعیت اجتماعی به لایه‌های درونی‌تر معطوف نمودند. بر این اساس، دانش اجتماعی نیز، انعطاف‌پذیری بیشتری یافت. همزمان با تقویت رویکردهای کیفی در روش‌شناسی، شکاف نسبتاً عمیقی میان پژوهشگران کمی و کیفی پدید آمد؛ پژوهشگران کمی، روش‌شناسان کیفی را بی‌منطق و روش‌شناسان کیفی پژوهشگران کمی را کور نامیدند. تقابل و تعامل بین روش‌شناسان کمی و کیفی، منجر به پدید آمدن موج سوم روش‌شناسی‌ها گردید؛ که موج ترکیب/تلفیق‌گرایی روش‌شناسی‌ها بود. روش‌شناسان ترکیب‌گرا، وقت خود را با بحث بر سر برتری روش‌های کمی یا کیفی، تلف نمودند و بر آن شدند تا بدون تأکید بر روشی خاص، طرحی نو را برای تحقیقات ارائه نمایند و با ترکیب روش‌های کمی و کیفی به شناخت عمیق‌تری از پدیده‌های پیچیده اجتماعی دست یابند. این مقاله تلاش نموده است با بررسی نقاط قوت و ضعف روش‌شناسی‌های کمی و کیفی ابعاد روش‌شناسی ترکیبی در پژوهش‌ها را جهت شناخت بیشتر پژوهشگران اجتماعی و روستایی را مورد بررسی قرار دهد.

کلمات کلیدی: روش‌شناسی ترکیبی، تحقیقات کمی و کیفی، نوع‌شناسی

^۱ لی و چوداری ۱۹۸۳، گریفین ۱۹۷۹، فرگوسن ۱۹۹۰، شفیرد ۱۹۸۸

^۲ Ontological, Epistemological, Axiological, Rhetorical, and Methodological

۲. مقدمه

زمینه‌های شکل‌گیری روش تحقیق ترکیبی

موج‌ها و فازهای متعددی در تحقیقات وجود دارد. در بسیاری از زمینه‌ها پارادایم تحقیق کیفی که با تعداد زیادی از انواع مختلف طرح‌های تحقیق کمی ترکیب شده است، به عنوان اولین و تنها طرح تحقیق (حدود قرن ۱۹) انتخاب شده بود. پارادایم تحقیق کمی اولین روش تحقیقی بود که همراه فرضیات و اصول وابسته به هستی‌شناسی، معرفت‌شناختی، شناخت‌ارزش‌ها، بدیعی و روش‌شناسی^۱ مطرح شد. قبل از دهه ۱۹۶۰ تعداد زیادی از محققان در زمینه‌های مختلف علوم اجتماعی شروع به طرفداری و حمایت از ترکیب روش‌های کمی و کیفی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی نمودند.^۲ در اواخر قرن ۲۰ محققانی که فرضیات و اصول پارادایم کمی را تکذیب کرده بودند، دوباره به پارادایم تحقیق کیفی بازگشتند. بین سال‌های ۱۹۰۰ تا ۱۹۵۰ اولین حرکت‌های تاریخی برای تحقیق کیفی شروع شد.^۳ (جدول شماره ۱ به بررسی ابعاد این دو روش‌شناسی پرداخته است) با مشخص شدن نقاط ضعف تحقیقات کمی و کیفی (جدول، ۲) موج سوم روش‌شناسی‌ها پدید آمد. جانسون و همکارانش این حرکت جدید را نهضت تلفیقی^۴ یا مرحله تلفیق رایج^۵ نام نهادند.

روسمن و ویلسون (۱۹۸۵)^۶ سه دلیل را برای تلفیق روش‌های کمی و کیفی بیان کرده‌اند: (۱) اولاً تلفیق روش‌ها برای توانایی تأیید یا اصلاح سایر موارد از طریق مثلث‌بندی^۷؛ (۲) ترکیب/تلفیق برای توانمندسازی یا توسعه تحلیل به منظور تهیه داده‌های مناسب‌تر و (۳) تلفیق روش‌ها برای شروع روش‌های جدید تفکر از طریق دستیابی به پارادوکس‌هایی که از دو منبع داده‌ها بروز می‌کند، می‌باشد.

جدول شماره (۱) ابعاد روش‌شناسی تحقیق کیفی و کمی (Cresswell, 2003)

معیار	تحقیق کیفی	تحقیق کمی
مفروضات	واقعیت ماهیت اجتماعی دارد	حقایق و داده‌ها دارای یک ماهیت عینی می‌باشد
	متغیرهای پیچیده و درهم تنیده‌اند و اندازه‌گیری آنها مشکل است	متغیرهای را می‌توان شناسایی و اندازه‌گیری کرد
اهداف	وقایع و پدیده‌ها از دیدگاه مطلعان داخلی	وقایع و پدیده‌ها از دیدگاه افراد بیرونی بررسی می‌شود
	سنجیده می‌شود	کیفیت پویا برای زندگی
	تعبیر و تفسیر	تعمیم بخشیدن
روش‌ها	مشخص کردن	تعبیر و تبیین موارد اتفاقی
	شناخت و درک دیدگاه‌ها دیگران	جمع‌آوری داده‌ها از طریق مشاهده مشارکتی و مصاحبه نیمه سازمان یافته
	نتیجه‌گیری از طریق فرضیات و تئوری بنیانی	یافته‌ها بر اساس فرضیه و تئوری

¹ Ontological, Epistemological, Axiological, Rhetorical, and Methodological

² Creswell and Plano Clark, 2007; Johnson, Onwuegbuzie, and Turner, 2005; Onwuegbuzie and Daniel, 2006; Tashakkori and Teddlie, 1998, 2003a, 2003b

³ Denzin and Lincoln, 2000

⁴ Mixing Movement

⁵ Current Synthesis Stage

⁶ Rossman and Wilson, 1985

⁷ Triangulation

تکوینی و تدریجی و همه‌جانبه	دستکاری و کنترل
استقرائی و طبیعت‌گرایانه	قیاسی و تجربی
تحلیل داده‌ها بر اساس موضوعات از دیدگاه مطلعان	تحلیل آماری
داده‌ها به زیان مطلعان گزارش می‌شود	گزارش مبتنی بر آمار و ارقام
نگارش توصیفی - تشریحی	نگارش انتزاعی و غیرشخصی
محقق خود به عنوان ابزار تحقیق	محقق ابزارهای تحقیق رسمی را به کار می‌گیرد
دخالت و مشارکت شخصی	جدایی و منتزع بودن از فرآیند تحقیق
درک و شناخت متقابل و همدلانه	عینی و خنثی بودن
احساس راحتی محقق با مفروضات، حقیقت‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی، کلامی/ بیانی و روش‌شناسی پارادایم کمی	احساس راحتی محقق با مفروضات، حقیقت‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی، کلامی/ بیانی و روش‌شناسی پارادایم کیفی
مهارت‌های نگارش فنی	مهارت‌های نگارش ادبی
مهارت‌های کامپیوتری و آماری	مهارت‌های تحلیل متون کامپیوتری
مهارت‌های کتابخانه‌ای	مهارت‌های کتابخانه‌ای
احساس راحتی از نظر پیروی از مقررات و دستورالعمل‌های مشخص برای انجام تحقیق	احساس راحتی با شرایط فقدان مقررات و دستورالعمل‌های مشخص برای انجام تحقیق
تحمل و حوصله اندک برای ابهامات	تحمل و شکیبایی کافی برای ابهامات
داشتن وقت برای تحقیقات کوتاه‌مدت	داشتن وقت کافی برای تحقیقات بلندمدت
قبلاً توسط محققان دیگر مورد مطالعه قرار گرفته و لذا مجموعه‌ای از اطلاعات موجود است	تحقیق اکتشافی
متغیرها معلوم هستند	متغیرها ناشناخته هستند و ممکن است فاقد پایه نظری باشند
تئوری‌های پایه‌ای موجود هستند	زمینه و بستر تحقیق مبهم است
افرادى که به روش‌های تحقیق کمی عادت دارند از آن حمایت می‌کنند	افرادى که به روش‌های تحقیق کیفی عادت دارند از آن حمایت می‌کنند

نقش محقق

جهان بینی تحقیق

آموزش و تجربه قبلی محقق

ویژگی‌های روان‌شناختی محقق

ماهیت مسئله

مخاطبین تحقیق

همان‌طور که اشاره شد تلفیق رهیافت‌های کمی و کیفی عموماً به عنوان روش تحقیقات ترکیبی نامیده شده است. جانسون و اونوگ‌بازی^۱ (۲۰۰۴) اشاره کرده‌اند: روش‌های ترکیبی به صورت رسمی به عنوان طبقه‌ای از تحقیقات مشخص شده است که محققان رهیافت‌های کمی و کیفی را در یک مطالعه همزمان با هم ترکیب می‌نمایند. از لحاظ فلسفی به موج سوم^۲ یا جنبش تحقیقاتی سوم معروف است، جنبشی که نزاع پارادایم‌های اخیر را از طریق ارائه‌گزیدارهای عملی و منطقی به حرکت در می‌آورد. از بعد فلسفی تحقیقات ترکیبی از روش و نظام عمل‌گرایانه^۳ فلسفی

^۱ Johnson and Onwuegbuzie, 2004

^۲ Third Wave

^۳ Pragmatic Method and System

پیروی می‌نماید. منطق آن استفاده از استقراء (یا کشف الگوها)، قیاس (آزمون تئوری‌ها و فرضیه‌ها) و ربایش^۱ (آشکارسازی و تکیه بر بهترین مجموعه توضیحات برای شناخت نتایج) است.

جدول (۲). مقایسه نقاط قوت و ضعف رهیافت های کمی و کیفی^۲

کیفی	کمی	نقاط قوت
سوالات انتها باز باعث شناسایی وقایع پیش‌بینی نشده می‌شود.	نتایج حاصل از پیمایش نمونه‌ها می‌تواند به تمام جوامع تعمیم داده شود.	
تصویری مشخص از وقایع اجتماعی در زمینه‌های خاص ارائه می‌دهد که وقایع بحرانی را مشخص می‌نماید.	نتایج می‌تواند جمع‌آوری شود و در جوامع مقایسه شود.	
تفسیری جامع از فرآیندهای پیچیده ارائه می‌دهد که زندگی مردم را تشکیل می‌دهد.	نتایج می‌تواند توسط گروه‌های اقتصادی-اجتماعی برای مقایسه در هم شکسته شود.	
نشانه‌هایی را از روابط و فرآیندهای بین خانواده‌ها نشان می‌دهد.	پایایی داده‌ها و نتایج، نشانگرهای قدرتمندی را برای هدایت سیاست‌ها فراهم می‌نماید.	
نشانه‌های عمیقی را از علت‌ها و سیر فرآیندهای علی نشان می‌دهد.	انتشار نتایج داده‌های تکرارشونده باعث حفظ نتایج می‌شود.	
به محققان اجازه می‌دهد که به داده‌های مباحث پیچیده (برای مثال شرارت‌های قومی) دسترسی پیدا نمایند.	انتقال‌پذیری داده‌ها و سایر تحلیل‌ها به این منظور است که تحلیل‌ها وابسته به دسترسی افراد نیست.	
داده‌های گروه‌های حاشیه‌ای که معمولاً توسط پیمایش‌ها جمع‌آوری نمی‌شود را در بر می‌گیرد (برای مثال مهاجران غیرقانونی، افراد بی‌خانمان، بچه‌های سرپرست خانوار و...).	حداقل زمینه یا استانداردهای حرفه‌ای دقیق برای کارهای بعدی وجود دارد.	
چارچوب‌های اکتشافی خلاق و نوآور را تشویق می‌نماید.		
معمولاً تحلیل داده‌ها کاملاً جمع‌آوری داده‌ها را در بر می‌گیرد و نقاط قوت و ضعف آن مشخص می‌شود.		
روش‌شناسی‌های مشارکتی نسبت به پاسخ‌های عینی افراد را توانمند می‌سازد.		
از بین رفتن اطلاعات مفید از طریق فرآیند تجمعی (داده‌های بسیار).	مشکل است که دقت علمی جمع‌آوری داده‌ها را نشان داد.	نقاط ضعف
از بین رفتن داده‌های مفید از طریق قراردادن خانواده‌ها یا وقایع در طبقات گسسته فراموش کردن فرآیندها و برون‌دادهای بین خانواده‌ها.	سطوح استانداردسازی پایین است و معیارها و تعاریف از محقق به محقق دیگر متفاوت است.	

¹ Abduction

² David Hulme, 2007

روش‌های تحلیلی به صورت ضعیف مشخص شده‌اند و از محقق به محقق دیگر متفاوت است. عموماً در گزارش‌ها مسائل پیچیده وجود دارد. برای مثال وجود شرارت‌های قومی. عموماً در حاشیه گزارش‌ها سخت است که به افراد و خانواده‌ها دست یافت. اجرای تحقیق تنها وابسته به فرد خاصی است. اغلب نتایج نمی‌تواند تعمیم داده شود و مبهم هستند که چه کسی آنها را ارائه داده است. نتایج به ندرت بر سیاست‌ها تأثیر می‌گذارند و مشروعیت علم و دقت اعداد را نقض می‌نمایند مجموعه داده‌ها به ندرت به صورت عمومی در دسترس هستند، بنابراین نمی‌توانند آزمون شوند و سایر محققان هم نمی‌توانند به آن دسترسی پیدا نمایند

۳. تعاریف رایج از روش‌های تحقیق ترکیبی

علاوه بر عملیات‌نگری چندگانه و مثلث‌بندی، سومین حرکت روش‌شناسی (ترکیب عملیاتی و عقلایی) تعاریف مختلفی از جمله روش تحقیق آمیخته^۱، تحقیق یکپارچه^۲، تحقیق چندروشی^۳، تحقیق چندگانه^۴، مطالعات مثلث‌بندی^۵، تحلیل‌مانده قوم‌نگاری^۶ و تحقیق ترکیبی^۷ را در بر گرفته است. یکی از مزایای اصطلاحات گسترده تحقیق ترکیبی این است که همانند تحقیق یکپارچه نمی‌تواند محدودیتی را برای ترکیب روش‌ها ارائه دهد و تنها روش‌های تحقیق ترکیبی به رایج‌ترین اصطلاح مورد استفاده تبدیل شده است که این جنبش را توصیف می‌نماید. در طی سال‌های اخیر روش‌شناسی ترکیبی تعاریف متعددی را در بر گرفته است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

پت‌بازلی (Pat Bazeley): من مایل هستم بین روش‌های ترکیبی و چند روشی تمایز قائل شوم، اگر نیاز به یک اصطلاح عام باشد از روش‌های ترکیبی استفاده می‌نمایم. تحقیقات چند روشی زمانی رهیافت‌ها یا روش‌های مختلفی هستند که به صورت متوالی یا موازی هم هستند ولی تا زمانی که استنتاج صورت نگرفته باشد، ترکیب نشده‌اند. تحقیقات ترکیبی شامل استفاده بیش از یک رهیافت یا روش طرح جمع‌آوری داده‌ها یا تحلیل داده‌ها در یک برنامه است و تنها با تلفیق رهیافت‌ها یا روش‌های مختلف در طول برنامه تحقیق که به وقوع می‌پیوندد و یا تنها در نقطه انتهایی نیست. من آن را تنها به ترکیب روش‌های کمی و کیفی محدود نمی‌کنم و دربرگیرنده ترکیب گسترده‌تری از رهیافت‌ها، روش‌ها، داده‌ها و تحلیل‌های مختلف است.

هیوی چن (Huey Chen): روش‌های تحقیقات ترکیبی شامل ترکیب نظامند روش‌های کمی و کیفی در یک مطالعه، تنها با هدف دستیابی به دیدگاهی وسیع‌تر و شناختی عمیق‌تر از پدیده موردنظر است. روش‌های ترکیبی می‌تواند در مسیری ترکیب شوند که روش‌های کمی و کیفی ساختار و روش اصلی خود را حفظ نمایند (شکل خالص

¹ Blended Research (Thomas, 2003)

² Integrative Research (Johnson and Onwuegbuzie, 2004)

³ Multi method Research (Hunter and Brewer, 2003; Morse, 2003)

⁴ Multiple Methods (Smith, in press)

⁵ Triangulated Studies (Sandelowski, 2003)

⁶ Ethnographic Residual Analysis (Fry, Chantavanich, and Chantavanich, 1981)

⁷ Mixed Research (Johnson, 2006; Johnson and Christensen, 2004)

روش‌های ترکیبی). متناوباً این دو روش می‌تواند سازگار و دگرگون شوند یا با تحقیق و موقعیت هزینه‌های مختلف تحقیق ترکیب شود.

استیو کورال (Steve Currall): روش‌های تحقیق ترکیبی، استفاده مداوم و همزمان روش‌های کمی و کیفی، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها است.

ماروین فورموسا (Marvin Formosa): روش تحقیق ترکیبی شامل بهره‌برداری از دو یا تعداد بیشتری از روش‌های متفاوت به بهترین نحوی که به‌توان به اهداف تحقیق دست یافت. پروژه تحقیق ممکن است از طریق یک یا دو دیدگاه نمونه‌ای^۱ هدایت شود.

جنیفر گرین (Jennifer Greene): پیمایش روش‌های ترکیبی یک رهیافت برای بررسی محیط اجتماعی است که به صورت ایده‌آل بیش از یک روش‌شناسی را در بر می‌گیرد بنابراین بیش از یک راه شناخت، همراه با بیش از یک نوع روش برای جمع‌آوری، تحلیل و نمایش پدیده‌های بشری وجود دارد که همه با هدف شناخت بهتر است.

جانیک مورس (Janice Morse): یک طرح روش ترکیبی، برنامه‌ای برای فرآیند تحقیق سخت علمی که اجزای اصلی آن کمی یا کیفی است و چارچوب نظری را با اجزای کمکی (کمی یا کیفی) هدایت می‌نماید. این اجزای تحقیق با همدیگر ترکیب شده تا توصیف و شناخت را توسعه دهد و می‌تواند به‌طور همزمان و متوالی هدایت شود.

عباس تشکری و چارلز تدلی (Abbas Tashakkori and Charles Teddlie): روش تحقیق ترکیبی نوعی از طرح تحقیق است که از رهیافت‌های کمی و کیفی در نوع سوالات، روش‌های تحقیق، جمع‌آوری داده‌ها و روش‌های تحلیل یا استنتاج استفاده شده است.

۴. اهداف روش‌های تحقیق ترکیبی

نتایج بررسی مطالعات روش‌های تحقیق ترکیبی نشان داده است که محققان راه‌های مختلفی را برای روش‌های ترکیبی مورد استفاده قرار داده‌اند.^۲ کولینز و همکاران (۲۰۰۶) نشان دادند که چهار اصل و ۶۵ هدف خاص در تحقیقات ترکیبی وجود داشته است. ترکیب نوع‌شناسی‌های مختلف که از بررسی روش‌های تحقیق ترکیبی منبث شده، نشان داده است که (۱). محققان جهت بهبود داده‌هایشان از روش‌های ترکیبی استفاده کرده‌اند در حالی که (۲) سایر محققان از روش‌های ترکیبی برای به دست آوردن نمایی کامل از وضعیت موجود، با توجه به ترکیب اطلاعات از منابع داده‌های مختلف اقدام کرده‌اند؛ (۳) برخی مواقع روش‌های ترکیبی به عنوان وسیله‌ای برای جلوگیری از سوءگیری ذاتی / درونی رهیافت‌های تک‌روشی و به عنوان روشی برای جبران نقاط قوت و ضعف موجود استفاده شده است؛ (۴) برخی مواقع روش‌های ترکیبی به عنوان روشی برای توسعه تجزیه و تحلیل و ساختن یافته‌های اولیه با استفاده از روش‌های داده‌های مختلف بوده است و در نهایت (۵) اغلب رهیافت‌های ترکیبی به عنوان کمکی برای نمونه‌گیری استفاده شده است، برای مثال پرسشنامه‌هایی که برای مشارکت‌کنندگان توانمند خاص برای شرکت در یک برنامه مصاحبه استفاده شده است.^۳

۵. دیدگاه‌های مختلف در روش‌شناسی تحقیقات ترکیبی

یکی از فرضیات اصلی در تحقیقات ترکیبی این است که روش‌ها و رهیافت‌های کمی و کیفی و ترکیبی که توسط محققان استفاده می‌شود؛ تعاریف، مفاهیم یا ابعاد گوناگونی از فرآیند تحقیق را نشان می‌دهند. چنین معانی دیدگاه‌های

^۱ Paradigmatic Standpoints

^۲ Bryman, 2006; Greene et al., 1989; Rocco, Bliss, Gallagher, and Perez-Prado, 2003

^۳ Collins et al., 2006

مختلف، سوالات متعدد، روش مختلف جمع‌آوری داده‌ها، راهبردهای تحلیل و ترکیب‌های مختلف را در بسیاری از مراحل تحقیق و استنتاج در بر می‌گیرد. در پاسخ به این مفاهیم، بسیاری از محققان شروع به مفهوم‌سازی محدوده‌های بحث روش تحقیق ترکیبی، در ارتباط با این مسئله که چه چیزی روش تحقیق ترکیبی را تشکیل می‌دهد، نموده‌اند. کرسول و تشکری (۲۰۰۷) چهار دیدگاه را در این زمینه مشخص کرده‌اند.

دیدگاه اول، دیدگاه روشی^۱ است که محققان در آن روش‌های ترکیبی را با توجه به تمرکز در فرآیندها و برون‌دادها با استفاده از روش‌های کمی و کیفی و انواع مختلف داده‌ها بررسی می‌نمایند.

دیدگاه دوم، دیدگاه روش‌شناسی^۲ است که در آن محققان، روش‌های ترکیبی را به عنوان روش‌شناسی متمایز توضیح می‌دهند و جنبه‌های مختلف فرآیند تحقیق را مانند نقطه‌نظرات، سوال‌ها، روش‌ها، استنتاج‌ها و نتایج ترکیب می‌نمایند.

دیدگاه سوم، دیدگاه پارادایمی^۳ است که در آن محققان دیدگاه‌های گنبدوار^۴ چندین دیدگاه را که یک کارکرد فلسفی را برای روش تحقیقات ترکیبی فراهم می‌نماید را توضیح می‌دهند.

آخرین دیدگاه، دیدگاه عمل (عمل‌گرایی)^۵ است که در آن محققان روش‌های تحقیق ترکیبی را به عنوان ابزارها یا مجموعه‌ای از روش‌ها برای استفاده در هدایت طرح‌های تحقیق بررسی می‌نمایند؛ خواه این طرح‌ها تحقیق پیمایشی یا قوم‌نگاری باشند و یا سایر طرح‌های تحقیق باشند.

۱.۵. دیدگاه روشی

محققانی که روش تحقیق ترکیبی را در ابتدا به عنوان روشی در نظر می‌گیرند بر توسعه و بهره‌برداری از راهبردها برای جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل و تفسیر انواع مختلف داده‌های کمی و کیفی تمرکز کرده‌اند.^۶ چنین تحلیل‌ها و جمع‌آوری داده‌هایی ممکن است بر روی سوالات تحقیق مرتبط یا مجزا تمرکز کرده باشد که مستلزم داده‌های کمی و کیفی است. شاید تکوین و پیدایش دیدگاه روشی حاصل از تعریف کلاسیک گرینه، کاراسلی و گراهام (۱۹۸۹)^۷ از روش‌های تحقیق ترکیبی است که روش تحقیق ترکیبی را به صورت زیر تعریف کرده‌اند: "روش‌هایی که حداقل شامل یک روش کمی برای جمع‌آوری افراد و یک روش کیفی برای جمع‌آوری کلمات طراحی شده اند، می‌باشد.

زمانی که مطالعات از دیدگاه روشی در ادبیات تحقیق بررسی می‌شود، بحث‌هایی زیادی در ارتباط با نقطه نظرها و پارادایم‌ها صورت نمی‌گیرد، اگر چه ممکن است برخی شناخت‌های تلویحی از فرضیات و نقطه نظرها یا دیدگاه‌ها وجود داشته باشد. اغلب ممکن است یک فرد توضیحاتی را درباره ترکیب داده‌ها مانند پیوندها، اتصال‌دهنده‌ها یا تعبیه^۸ به طوری که در انواع مختلف طرح‌های تحقیق ترکیبی یافت می‌شود، پیدا نماید.^۹

افرادی که از یک دیدگاه روشی خاص حمایت می‌نمایند، و استفاده از آن به عنوان یک دیدگاه در طول دهه ۱۹۹۰ مرسوم بوده است، اشاره شده است که این دیدگاه یک رهیافت بی‌نقص^{۱۰} با فلسفه و پارادایم‌ها حل شده است.^{۱۱}

¹ Method Perspective

² Methodology Perspective

³ Paradigm Perspective

⁴ Overarching Worldview

⁵ Practice Perspective

⁶ Yin, 2006

⁷ Greene, Caracelli, and Graham, 1989

⁸ Merging, Connecting, or Embedding

⁹ Creswell and Plano Clark, 2007

¹⁰ Clean Approach

¹¹ Elliot, 2005

محققان می‌توانند از هر پارادایمی که خواستار آن می‌باشند استفاده نمایند، زیرا روش‌های کمی و کیفی^۱ به صورت ذاتی/ درونی با هر پارادایم پیمایشی خاص مرتبط نیستند^۱. منتقدان این مفهوم‌سازی عنوان کرده‌اند که یک فرد نمی‌تواند روش‌ها را از پارادایم‌ها و نقطه‌نظرات جدا سازد و نمی‌تواند به دو دسته کمی و کیفی تقسیم نمود. این منتقدان عنوان نموده‌اند که همان‌طور که تنها از دو نوع داده (کمی و کیفی)، یا دو روش جمع‌آوری داده (مصاحبه‌های ساختارمند یا پرسشنامه) استفاده می‌نماییم، روش‌های ترکیبی نمی‌تواند به سادگی مفهوم‌سازی شوند.^۲ این روش توسط تدلی و تشکری (۲۰۰۶) به عنوان "شبه ترکیبی"^۳ نامیده شده است.^۴

۲.۵. دیدگاه روش‌شناسی

دیدگاه روش‌شناسی در تحقیقات ترکیبی بیان می‌نماید که یک نفر نمی‌تواند روش‌ها را در یک فرآیند بزرگتر تحقیق از هم جدا نماید و بخشی از آن فرآیند است. بحث روش‌های ترکیبی باید بر روی کل فرآیند از فرضیات فلسفی، پرسش‌ها، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها، و تفسیر نتایج تحقیق تمرکز نماید. این رهیافت به صورت آشکارا یا تلویحی؛ روش‌ها را با فرضیات فلسفی پیوند می‌دهد (که در بحث‌های اولیه روش پارادایمی^۵ نامیده شده است).^۶ امروزه این دیدگاه در مطالعات چندین نفر از محققان مورد استفاده قرار است.^۷

در کارهای اخیر تدلی و تشکری، روش‌شناسی تحقیق به عنوان یک رهیافت وسیع در پیمایش‌های علمی مشخص می‌نماید که چگونه سوالات تحقیق باید پرسیده شوند و یا پاسخ داده شوند، ترجیحات عمده برای طرح‌ها چیست، منطق نمونه‌گیری، راهبردهای تحلیل، استنتاج‌ها باید بر اساس نتایج باشد و معیار ایجاد کیفیت چیست. در مقابل روش‌های تحقیق را با اصطلاحات، راهبردها و روش‌ها مشخص‌تر برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، طرح تحقیق، روش‌های نمونه‌گیری و راهبردهای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها تعریف کرده‌اند. دیدگاه روش‌شناسی همچنین اخیراً در مقالات در تعریف روش‌های ترکیبی توسط جانسون، اونگ‌بوزی و ترنر (۲۰۰۷) اشاره شده است که عنوان نموده‌اند روش‌های ترکیبی، تحقیقات کمی و کیفی را در نقطه‌نظرات، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و استنتاج با هم تلفیق می‌نماید. افرادی که از این دیدگاه حمایت می‌نمایند، دفاع کرده‌اند که روش‌ها، اهداف و سوالات تحقیق را ادامه دهند که متعاقباً ریشه در سیستم‌های فرهنگی، فلسفی و ارزشی محققان و شرکت‌کنندگان دارد. از سویی دیگر منتقدان سوالات زیادی در این زمینه که روش‌های ترکیبی چگونه ترکیب شده است و به چه مقدار ترکیب شده است، دارند. آیا ما می‌توانیم پارادایم‌ها را ترکیب نماییم؟^۸ افرادی که طرفدار نظریات ناسازگاری^۹ بوده‌اند عنوان کرده‌اند که روش‌های تحقیق ترکیبی به علت این که تحقیقات کمی و کیفی که با دو پارادایم مجزا همراه هستند، ممکن نیست با یکدیگر سازگار باشند.^{۱۰}

۳.۵. دیدگاه پارادایمی

افرادی که درباره دیدگاه پارادایمی مطالبی نوشته‌اند و از آن دفاع کرده‌اند، عنوان کرده‌اند که روش‌های تحقیق ترکیبی کمتر درباره روش‌ها یا فرآیند تحقیق پرداخته است و بیشتر در ارتباط با فرضیات فلسفی است که محققان در

¹ Greene et al., 1989

² Gilbert, 2006

³ Quasi-Mixed

⁴ Teddlie and Tashakkori, 2006

⁵ Paradigm-Method

⁶ Reichardt and Rallis, 1994

⁷ Tashakkori and Teddlie, 1998

⁸ Bliss, Rocco, and Bliss, 2004

⁹ Incompatibility thesis

¹⁰ Brannen, 2005

پیمایش‌های خود اضافه نموده‌اند. برای شناخت روش‌های تحقیق ترکیبی بیان کرده‌اند که نیازمند تمرکز بر روی مباحث فلسفی مانند: این که چه دانشی توجه ما را جلب می‌نماید، چه دانشی فرا گرفته شده است، طبیعت واقعیت و ارزش‌ها چیست و همچنین دیدگاه‌های تاریخی و اجتماعی - سیاسی که افراد در تحقیق آورده‌اند، می‌باشد. این دیدگاه توسط افرادی که روش‌های تحقیق ترکیبی را از دیدگاه بنیان‌های اجتماعی استخراج کرده‌اند، ارائه شده است و به نظر می‌رسد در کشورهای ثروتمند رایج‌تر است (برای مثال کانادا، انگلستان و استرالیا) نسب به ایالت متحده و بیشتر توسط محققان کیفی نسبت به محققان کمی مورد استفاده قرار گرفته است. نمونه‌هایی از این کارها در مطالعات ماکسی^۱ (۲۰۰۳) و مورگان^۲ (۲۰۰۷) و تشکری و تدلی^۳ (۲۰۰۳) دیده می‌شود. سایر محققان پیشنهاد داده‌اند که اگر چه پارادایم‌های زیادی زیادی ممکن است در روش‌های تحقیق ترکیبی استفاده شود اما محققان نسبت به پذیرش دیدگاه‌های متعدد، تناقضات، تنش‌ها، و تضادهایی که منعکس می‌نماید پاسخگو هستند.^۴ در حال حاضر سایر محققان دیدگاه‌های پارادایمی گزیداری گزیداری مانند دیدگاه دگرگون شونده با عدالت اجتماعی را توضیح داده‌اند.^۵ منتقدان اشاره کرده‌اند که پراگماتسم یک دیدگاه آمریکایی است و با دیدگاه سایر کشورها همسان نیست و پارادایم‌هایی که همانند روش‌ها دارای اهمیت هستند به ندرت و کمتر به طور شفاف توضیح داده شده‌اند.

ما باید بپذیریم و خوشحال هستیم که برخی نقطه نظرات پارادایمی افراد را که همانند دیدگاه‌های سخت و ثابت است را مشاهده کرده‌ایم که (۱) نمی‌تواند در مطالعات ترکیبی تلفیق شود و (۲) نمی‌تواند در طول مطالعه تغییر نماید. در یک طرح، روش ترکیبی متوالی، محقق ممکن است با تحقیق کیفی شروع نماید (دیدگاه پسا اثبات‌گرایی) و به سوالات تئوری محور تحقیق پاسخ دهد و در پاسخ به سوالات کیفی به سمت جمع‌آوری داده‌های فوکوس گروه کیفی حرکت نماید (دیدگاه ساختارگرایی). چنین تغییری در دیدگاه در تحقیقات فعلی نشان داده شده است و غیرواقعی نیست. همچنین همان طور که توسط گرینه^۶ (۲۰۰۶) اشاره شده است، ارزشی در مقایسه و تباین استنتاج‌ها وجود دارد که از آزمون نتایج تحقیق دیدگاه‌ها و نقطه نظرات چندگانه بروز می‌نماید.

۵. ۴. دیدگاه تمرینی

دیدگاه چهارم یک رهیافت پایین به بالا است که تحقیق را هدایت می‌نماید.^۷ در این دیدگاه نیاز به استفاده از راهبردهای روش‌های ترکیبی امکان‌پذیر است در طول بررسی پروژه‌های جاری به عنوان بخشی از تلاش‌ها برای پاسخ نتایج و یافته‌های حاصل از سوالات تحقیق یا سوالات برنامه‌ریزی شده بیرونی که ممکن است بروز نماید، وجود دارد. برای مثال در یک تحقیق قوم‌نگاری ممکن است روش‌های ترکیبی از طریق جمع‌آوری و تحلیل داده‌های کمی و کیفی استفاده شود.^۸

محققان تجربه‌گرا و طرفداران مداخله در رشته‌های علوم بهداشت و سلامت در طی سالیان متمادی تا زمان حاضر درباره هدایت آزمایش‌ها با سوالات و داده‌های کمی و کیفی نوشته‌اند.^۹ سایر رهیافت‌های نوآورانه شامل استفاده از روش‌های ترکیبی در فراتحلیل‌ها، استفاده از تفکر روش‌های ترکیبی در هدایت ادبیات تحقیق و استفاده از روش‌های ترکیبی در روش‌شناسی دیداری است.

^۱ Maxcy, 2003

^۲ Morgan, 2007

^۳ Tashakkori and Teddlie, 2003

^۴ Greene and Caracelli, 1997

^۵ Mertens, 2007

^۶ Greene, 2006

^۷ Tashakkori, 2006

^۸ LeCompte and Schensul, 1999

^۹ Sandelowski, 1996

سپس دیدگاه تمرینی اشاره کرده است که محققانی که روش‌های ترکیبی را هدایت می‌نمایند عملاً از روش‌های کمی و کیفی در جایی که مطالعات داستان‌سرایی، مطالعات تجربی، فراتحلیل، قوم‌نگاری، ارزشیابی، تحقیق عملیاتی و مانند آن است برای طرح تحقیق سنتی‌شان استفاده کرده‌اند. به خاطر این‌که محققان تمایل دارند که ایده روش‌شناسی‌های جدید را مورد استفاده قرار دهند، تحقیق ترکیبی باید از یک روش پایین به بالا معنی‌دار ظهور نماید. به علاوه به نظر می‌رسد این دیدگاه عملی یک موقعیت عمل‌گرا است که ما جستجو می‌کنیم که چگونه روش‌های تحقیق ترکیبی استفاده می‌شود.

به نظر می‌رسد که محققان از هر چهار دیدگاه در یک زمان استفاده نمایند و یا این‌که از یک رهیافت به‌طور مجزا استفاده نمایند.

۶. طرح‌های نمونه‌گیری در تحقیقات ترکیبی

همان‌طور که اونگ‌بوزی و کولینز اشاره کرده‌اند طرح‌های نمونه‌گیری شامل دو بعد اصلی طرح نمونه‌گیری و اندازه نمونه می‌باشد. طرح‌های نمونه‌گیری راهبردهای مشخصی (برای مثال مردم، گروه‌ها، مجموعه‌ها و وقایع) را برای انتخاب نمونه‌ها ارائه داده است، در حالی که اندازه نمونه تعداد واحدهای مورد مطالعه را مشخص کرده است. در مطالعات روش ترکیبی محققان باید از طرح‌های نمونه‌گیری و اندازه نمونه برای فازهای کمی و کیفی استفاده نمایند. بنابراین طرح‌های نمونه‌گیری، همان‌طور که اندازه نمونه هم اشاره کرده است، چارچوبی را ارائه داده است که در آن نمونه‌گیری مشخص است و شامل تعداد و نوع طرح‌های نمونه‌گیری است.

الف. طرح‌های نمونه‌گیری

با استفاده از چارچوب‌های پتون (۱۹۹۹)^۱، مایلز و هابرم (۱۹۹۴)^۲ اونگ‌بوزی و لیچ (۲۰۰۷)^۳ تعداد ۲۳ طرح نمونه‌گیری مشخص شده است. تمام این طرح‌های نمونه‌گیری در دو طبقه نمونه‌گیری تصادفی (برای مثال نمونه‌گیری احتمالی: تعداد برابر ۵) و نمونه‌گیری غیراحتمالی (نمونه‌گیری غیراحتمالی: تعداد برابر ۱۹) قرار می‌گیرند (جدول ۳).

جدول (۳). مهم‌ترین طرح‌های نمونه‌گیری در تحقیقات ترکیبی

توضیح	طرح نمونه‌گیری
هر فرد در چارچوب نمونه (جامعه موردنظر) شانس برابر و مستقل برای انتخاب شدن در مطالعه را دارد	ساده (Simple)
چارچوب نمونه‌گیری طبقه‌ای در دو زیرمجموعه تقسیم شده است که گروه‌هایی را که با توجه به یک یا چند مشخصه همسان هستند، مقایسه می‌کند و یک نمونه تصادفی از هر طبقه انتخاب می‌شود	طبقه‌ای (Stratified)
انتخاب گروه‌های سالم که خوشه‌هایی از افراد را نسبت به سایر افراد در یک زمان نمایش می‌دهد	خوشه‌ای (Cluster)
انتخاب نظام‌مند افراد بر طبق یک لیست، با انتخاب کامل فرد. چارچوب نمونه‌گیری، جایی که جامعه را مشخص می‌سازد که به‌وسیله اندازه نمونه، ترجیح داده شده، تقسیم می‌شود	سیستماتیک (Systematic)

¹ Patton, 1990

² Miles and Huberman, 1994

³ Onwuegbuzie and Leech, 2007

انتخاب نمونه از طرح‌های نمونه‌گیری تصادفی طی مراحل چندگانه حداکثر تغییر انتخاب مجموعه‌ها، گروه‌ها، یا افراد، برای حداکثر کردن محدوده چشم‌اندازها که در مطالعه بررسی شده است	تصادفی چندمرحله‌ای (Multistage random)
انتخاب مجموعه‌ها، گروه‌ها، یا افراد بر اساس خصوصیات مشخص و مشابه	همگون (Homogeneous)
انتخاب افراد یا گروه‌ها بر اساس خصوصیات مشخص به این علت که گنجایش آنها محققان را با علایم اجباری درباره پدیده مورد علاقه مشخص می‌نماید	نمونه بحرانی (Critical case)
انتخاب گروه‌ها یا افراد به این علت که ظرفیت آنها به محققان کمک می‌نماید تئوری را توسعه دهند	تئوری‌بنیان (Theory-based)
بعد از جمع‌آوری داده‌ها، محققان تحلیل‌های بعدی را هدایت می‌نمایند تا نتایج اولیه را تأیید یا تکذیب نمایند	تأییدی / غیرتأییدی (Confirming/disconfirming)
مشارکت کنندگان خواستار این هستند تا افراد دوباره به مطالعه ملحق شوند	گلوله‌برفی (Snowball/chain)
انتخاب نمونه‌های دورافتاده و هدایت تحلیل‌های مقایسه‌ای	نمونه نهایی (Extreme case)
انتخاب و تحلیل نمونه‌های عادی و میانه	نمونه نوعی (Typical case)
انتخاب افراد، گروه‌ها به علت تجربه‌هایشان در ارتباط با پدیده موردعلاقه که مشاهده‌شده اما گسترش نیافته است	نمونه قوی (Intensity)
انتخاب افراد، نمونه‌ها یا گروه‌ها بر اساس اهمیت سیاسی‌شان، خواه داخل یا خارج از جامعه باشند، که مرتبط با پدیده مورد مطالعه هستند	نمونه‌های با اهمیت سیاسی (Politically important cases)
انتخاب نمونه‌ها از چارچوب نمونه‌گیری که از یک نمونه انتخابی هدفمند است	هدفمند تصادفی (Random purposeful)
طرح نمونه‌گیری به طبقه‌هایی تقسیم‌بندی شده که زیرگروه‌های همسان مرتبط را به دست آورد و یک نمونه هدفمند را که از هر طبقه انتخاب می‌نماید	هدفمند طبقه‌ای (Stratified purposeful)
انتخاب افراد، گروه‌ها و یا افرادی که یک یا تعداد بیشتری معیار را نمایش می‌دهند	معیاری / ضابطه‌ای (Criterion)
محققان یک موردی را بر اساس خصوصیات ویژه (نوعی، منفی یا توسعه) انتخاب می‌نمایند تا در توسعه وقایع در طی مراحل جمع‌آوری داده‌ها سرمایه‌گذاری نمایند	نمونه‌گیری فرصت‌طلبانه (Opportunistic)
انتخاب بیش از یک راهبرد نمونه‌گیری و مقایسه نتایج نخواستار نمونه‌ها	هدفمند ترکیبی (Mixed purposeful)
انتخاب افراد، گروه‌ها که به راحتی در دسترس هستند تا در مطالعه حضور یابند	نمونه‌گیری در دسترس / راحت (Convenience)
محققان خصوصیات مورد مطالعه را مشخص و سهمیه افراد نمونه را مشخص می‌نمایند	نمونه‌گیری سهمیه‌ای (Quota)
انتخاب افراد، گروه‌ها یا مجموعه‌ها که نمونه‌ای را در دو مرحله یا بیشتر نمایش می‌دهند. مرحله اول انتخاب تصادفی است و مرحله بعدی انتخاب هدفمند	تصادفی هدفمند چندمرحله‌ای (Multistage purposeful)

(random)	مشارکت کنندگان است
هدفمند چند مرحله‌ای (Multistage purposeful)	انتخاب افراد و گروه‌ها که نمونه‌ای را در دو مرحله یا بیشتر نمایش می‌دهند که در تمام مراحل نمونه‌گیری هدفمند افراد را منعکس می‌سازد

ب. اندازه نمونه در تحقیقات ترکیبی

برای این که نمونه معرف جامعه باشد، ضروری است که تحلیل‌های قوی^۱ در تحقیقات کمی و کیفی هدایت شوند. چنین تحلیل‌های قوی برای محققان اطلاعاتی را با توجه به اندازه نمونه مناسب برای فازهای کمی و کیفی فراهم می‌نماید. جدول (۲) حداقل اندازه نمونه را برای برخی طرح‌های تحقیقات کمی و کیفی ارائه داده است. اندازه نمونه مطابق با طرح‌های تحقیق کمی رایج (برای مثال همبستگی، علی-ارتباطی و آزمایشی)، که حاصل نتایج تحلیل‌های توان آماری است و توسط اونگ‌بوزی و همکاران (۲۰۰۴) مطرح شده است، اندازه‌هایی را برای تعیین اندازه اثرات میانه با توان آماری ۰/۸ در سطح معنی‌داری ۵ درصد مشخص کرده‌اند. بر عکس روش کمی معیار اندازه نمونه در تحقیق کیفی بر اساس محاسبات احتمالی نیست و بر اساس نظر متخصصان است.

جدول (۴). حداقل اندازه نمونه پیشنهاد شده برای طرح‌های کمی و کیفی

طرح تحقیق	حداقل اندازه نمونه پیشنهاد شده
همبستگی	۶۴ شرکت کننده برای فرضیات یک طرفه، ۸۲ شرکت کننده برای فرضیات دو طرفه (Onwuegbuzie, Jiao, and Bostick, 2004)
علی-ارتباطی	۵۱ شرکت کننده برای هر گروه در فرضیات یک طرفه و ۶۴ شرکت کننده برای فرضیات دو طرفه (Onwuegbuzie, Jiao, and Bostick, 2004)
آزمایشی	۲۱ شرکت کننده برای هر گروه در فرضیات یک طرفه (Onwuegbuzie, Jiao, and Bostick, 2004)
مطالعه موردی	۳-۵ شرکت کننده (Creswell, 2002)
پدیده شناسی	تعداد ۱۰ مصاحبه (Creswell, 1998)، تعداد ۶ مصاحبه (Morse, 1994)
تئوری بنیادی	تعداد ۲۰-۱۵ (Creswell, 2002)، تعداد ۳۰-۲۰ (Creswell, 1998)
مردم‌نگاری	۱ گروه فرهنگی (Creswell, 2002)، تعداد ۳۰-۵۰ مصاحبه (Morse, 1994)
روش تحقیق کردارشناسی	۲۰۰-۱۰۰ واحد مشاهده (Morse, 1994)
فوکوس گروه	تعداد ۶-۹ شرکت کننده (Krueger, 2000)، ۶-۱۰ شرکت کننده (Langford, Johnson and Christensen, 2002)، ۶-۱۲ شرکت کننده (Schoenfeld, and Izzo, 2002)، ۸-۱۲ شرکت کننده (Baumgartner, Strong, and Hensley, 2002)

¹ Power Analyses

۷. نوع شناسی سه گانه روش های ترکیبی

تحلیل محتواهای حاصل از مطالعات روش های ترکیبی صورت گرفته به ما این اجازه را داده است که این طرح ها به عنوان یکی از کارکردهای زیر ارائه شده است: (۱). سطح ترکیب (روش های ترکیب شده جزئی در برابر ترکیب شده کامل) (۲). زمان مدار (پیوسته و متوالی در برابر همزمان) و (۳). تأکید بر رهیافت ها (حالت های همسان در برابر حالت های غالب). سطح ترکیب به این مطلب اشاره دارد که آیا روش های ترکیب شده به صورت کامل ترکیب شده است و یا به صورت جزئی. علی رغم این حقیقت که طرح های تحقیق در یک پیوستار قرار می گیرند، با این حال می توانند به این صورت طبقه بندی شوند که یا به صورت جزئی و یا به صورت کامل ترکیب شوند.

زمان مدار به این مسئله اشاره دارد، آیا فازهای کمی و یا کیفی تحقیق تقریباً در یک زمان (همزمان) رخ داده است یا این که یکی بعد از دیگری (متوالی / پیوسته) اتفاق افتاده است. و در نهایت تأکید تحقیق وابسته به این است که آیا فازهای کمی و کیفی تحقیق تقریباً تأکید برابر دارد (حالت همسان) با توجه به سوالات تحقیق یا یکی از اجزاء نسبت به دیگری دارای اولویت بالاتری هستند (حالت غالب).

ماتریس حاصل از تقاطع عملکرد این سه بعد (جزئی در برابر کامل، همزمان در برابر متوالی و یا همسان در برابر غالب) استخراج شده است که حاصل آن هشت طرح تحقیق ترکیبی:

- ۱) طرح های تحقیق ترکیبی همسان همزمان جزئی؛
  - ۲) طرح های تحقیق ترکیبی غالب همزمان جزئی؛
  - ۳) طرح های تحقیق ترکیبی همسان متوالی جزئی؛
  - ۴) طرح های تحقیق ترکیبی غالب متوالی جزئی؛
  - ۵) طرح های تحقیق ترکیبی همسان همزمان کامل؛
  - ۶) طرح های تحقیق ترکیبی غالب همزمان کامل؛
  - ۷) طرح های تحقیق ترکیبی همسان متوالی کامل و
  - ۸) طرح های تحقیق ترکیبی غالب همزمان کامل بوده است (شکل، ۱).
- برای نمونه به دو مورد از این نوع طرح ها توجه فرمایید.

۷.۱. طرح های ترکیبی همزمان همسان جزئی

طرح های ترکیبی همزمان همسان شامل هدایت مطالعه ای می شود که دارای دو فاز است و همزمان اتفاق می افتد در این تحقیقات فازهای کمی و کیفی تقریباً دارای وزن های برابر هستند.^۱ این محققان به بررسی اثربخشی یادگیری تعاونی^۲ در بین دانشجویانی که در سطح ابتدایی تحقیقات آموزشی ثبت نام نموده بودند پرداختند. در این مطالعه ۱۹۳ دانشجو حضور داشتند که در آن ۸۱ نفر از دانشجویانی که در گروه های آموزشی یادگیری تعاونی که برای برعهده گرفتن نیازهای عمده رشته تشکیل شده بود ثبت نام نموده بودند و ۱۱۲ نفر در بخش هایی که تمام ثبت نام ها به صورت انفرادی صورت گرفته بود.

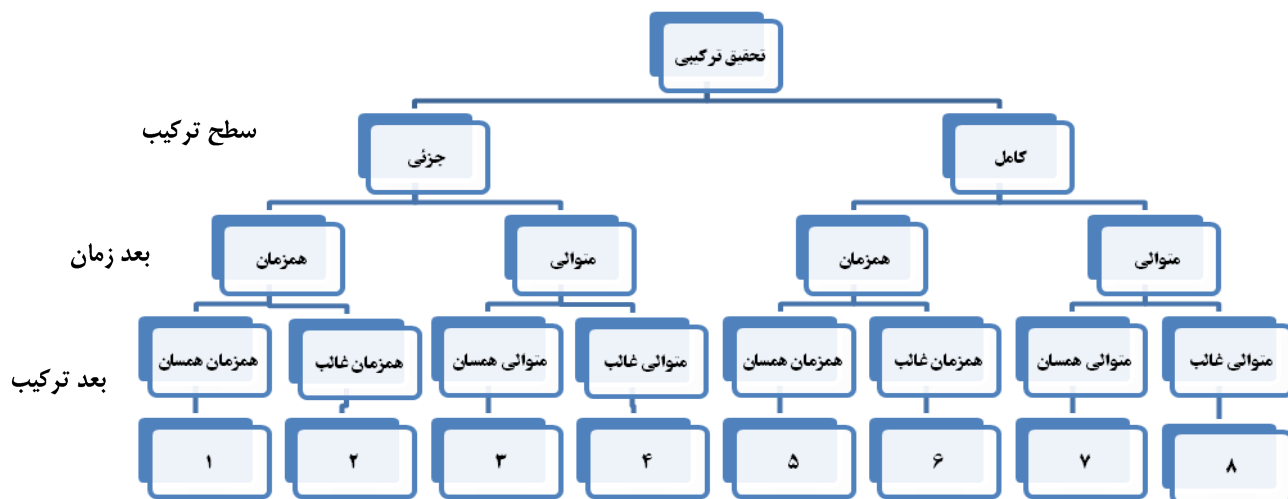
رویه کمی مطالعه به مقایسه گروه های تعاونی و انفرادی با توجه به عملکرد افراد در آزمون های میان ترم و نهایی می پرداخت. رویه کیفی تحقیق شامل بازتاب چاپ مطالب گروه ها در مجلات درباره تجاربشان در کلاس های تحقیق بود. مطالعه اونگ بوزی و داروس و سلس به این علت که سهم روش های کمی و کیفی را در یک زمان مشخص نموده اند را می توان به عنوان تحقیقات ترکیبی جزئی همزمان طبقه بندی نمود.

¹ Onwuegbuzie and DaRos-Voseles, 2001

² Cooperative learning (CL)

۲.۷. طرح‌های ترکیب همزمان غالب جزئی

طرح‌های ترکیب همزمان غالب جزئی، هدایت یک مطالعه را با دو رویه که به طور همزمان به وقوع می‌پیوندد را در بر می‌گیرد که هر رویه ممکن است تأکید بیشتری داشته باشد. تحقیقی که توسط سنه و ریکارد (۲۰۰۲)^۱ انجام شده است نمونه‌ای از این تحقیقات است. این محققان یک تحلیل مقایسه‌ای از دو نوع از مدل‌های portfolio پی‌تی^۲ به منظور تعیین اثرات این مدل‌ها در ادراک دانش‌آموز-معلم از مجموعه تدریس و توسعه حرفه‌ای آنها انجام دادند (مداخلات مربوط به برنامه تحصیلی در طی تجربه دانش‌آموزان و معلمان). در این مطالعه داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شدند. در طول رویه کمی مطالعه، که کمترین وزن را به خود اختصاص داده بود، محققان از ابزاری که توسعه حرفه‌ای را اندازه‌گیری می‌کرد، استفاده کردند. در طی رویه مطالعه کیفی که همزمان با رویه کمی تحقیق صورت گرفت، معلمان دانش‌آموز تجارب ۱۵ هفته‌ای تدریس خود را در جداول هفته‌ای ثبت کردند. به علاوه از معلمان دانش‌آموز خواسته شد تا یک پرسشنامه هشت گویه‌ای را، که جهت فرایند portfolio طراحی شده بود و در مجموع برنامه آموزش معلم و تجربه تدریس دانش‌آموزان را ارزیابی می‌کرد، تکمیل نمایند. به علاوه این ابزار از معلمان می‌خواست تا دستاوردها و رشد حرفه‌ای خود را توضیح دهند. داده‌های کمی و کیفی به صورت جداگانه قبل از این که مقایسه و استنتاج صورت گیرد، تحلیل شدند.

۸. چالش‌های موجود بر سر راه روش‌های ترکیبی

طی دهه گذشته شاهد استفاده زیادی از روش‌های تلفیقی در مطالعات بوده‌ایم.^۳ برای مثال در آموزش^۴، روان‌شناسی^۵، علوم بهداشت و سلامت^۶، تحقیقات مدیریت و سازمان^۷، جامعه‌شناسی^۸ و ارزشیابی برنامه‌ها^۹. محبوبیت روش‌های تلفیقی منجر به افزایش تعداد انتشار مقالات و کتاب‌ها در این زمینه بوده است. مشهورترین این آثار راهنمای

^۱ Senne and Rikard, 2002

^۲ PETE Portfolio Models

^۳ Kathleen et al.; 2008

^۴ Johnson and Onwuegbuzie 2004; Onwuegbuzie and Johnson 2004; Rocco et al., 2003

^۵ Waszak and Sines 2003

^۶ Morgan 1998; Forthofer, 2003

^۷ Currall and Towler 2003

^۸ Hunter and Brewer 2003

^۹ Greene et al., 1989; Rallis and Rossman, 2003

روش‌های ترکیبی در تحقیقات اجتماعی و رفتاری^۱ بوده است.^۲ با این وجود همان‌طور که تدلی و تشکری (۲۰۰۳) اشاره کرده‌اند شش مسئله و بحث در استفاده از روش‌های ترکیبی در علوم رفتاری و اجتماعی که در حال حاضر نیز رایج است، وجود دارد:

- نام‌گذاری^۳ و تعاریف پایه در تحقیقات ترکیبی؛
- کاربردپذیری^۴ روش‌های تحقیق ترکیبی؛
- پی‌ریزی نمونه‌ای^۵ روش‌های تحقیق ترکیبی؛
- مسائل طراحی^۶ این نوع تحقیقات؛
- مسائل حاصل از استنباط این روش‌ها و
- استدلال‌های هدایت روش‌های ترکیبی.

به علاوه اونوگ‌بوزی (۲۰۰۷) چهار چالش بازنمایی، روایی/ مشروعیت، تلفیق و مسائل سیاست^۷ را در ارتباط با این روش‌های ترکیبی مشخص کرده است.

الف. چالش بازنمایی

چالش بازنمایی (نمونه نماینده خوبی از جامعه باشد) اشاره به این حقیقت دارد که مشکلات نمونه‌گیری با تحقیقات کمی و کیفی مشخص می‌شود. با توجه به تحقیقات کمی، بیشتر این مطالعات بیان نموده‌اند که اندازه نمونه بسیار کوچک است که از لحاظ آماری تفاوت‌ها یا روابط را نمایش دهد (برای مثال به‌طور نمونه توان آماری ۱/۴ تا ۰/۶ با میانگین آماری ۰/۵)^۸ و استفاده از نمونه‌های غیرتصادفی که از برآوردهای اثر اندازه^۹ که به جامعه مورد مطالعه تعمیم داده می‌شود جلوگیری می‌نماید.^{۱۰} چالش بازنمایی در تحقیقات کیفی به مشکلات محققان در کسب تجربه از طریق زمینه‌های اجتماعی اشاره دارد.^{۱۱} چالش بازنمایی اغلب به علت اجزای مطالعات کمی و کیفی است که در روش‌های ترکیبی تشدید شده است. در مطالعات روش‌های ترکیبی، چالش بازنمایی به مشکلات جمع‌آوری تجربیات به‌طور کلی و جمع‌آوری کلمات و اعداد به‌طور خاص اشاره دارد.

ب. چالش روایی

دومین چالش در تحقیقات ترکیبی به مشروعیت یا روایی مناسب این تحقیقات اشاره دارد. با توجه به تحقیقات کمی، اهمیت مشروعیت یا آنچه عموماً از آن به عنوان "روایی" یاد می‌شود، که در مرور ادبیات تأییدشده و مستند وجود دارد، شامل روایی اندازه‌گیری (روایی سازه، معیار و محتوا) و روایی طرح (درونی و بیرونی) است.^{۱۲} با توجه به پارادایم تحقیق کمی، مباحث روایی بحث‌برانگیزتر است. به هر حال برخی از محققان مشهور تحقیقات کیفی "برای بازنگری جدی برخی اصطلاحات مانند روایی، تعمیم‌پذیری و پایایی اصطلاحات قبلی مانند تئوری‌سازی مجدد در پسااثبات‌گرایی ساختارگرایی - طبیعت‌گرایی، فمینیست، تفسیرگرایی، پسا ساختارگرایی و مباحث انتقادی"^{۱۳} را

¹ Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral research

² Tashakkori and Teddlie, 2003a

³ Nomenclature

⁴ Utility

⁵ Paradigmatic Underpinning

⁶ Design issues

⁷ Representation, Legitimizing, Integration and Politics

⁸ Cohen, 1962, 1965, 1988, 1992; Schmidt, 1996; Schmidt and Hunter, 1997; Sedlmeier and Gigerenzer, 1989

⁹ Effect-Size

¹⁰ Onwuegbuzie, Jiao, and Bostick 2004

¹¹ Denzin and Lincoln, 2005

¹² Messick, 1989, 1995; Shadish, Cook, and Campbell, 2001

¹³ Re Theorized in post positivist, Constructivist-Naturalistic, Feminist, Interpretive, Post Structural, and Critical Discourses

بحث کرده‌اند.^۱ و روایی سنتی را از طریق راه‌های اعتبار^۲ (جایگزینی برای مفهوم کمی روایی داخلی)، انتقال‌پذیری^۳ (جایگزینی برای مفهوم کیفی روایی بیرونی)، قابلیت اطمینان^۴ (جایگزینی برای مفهوم کمی روایی داخلی) و مطابقت^۵ (جایگزینی برای مفهوم کیفی روایی بیرونی) دوباره مفهوم‌سازی نموده‌اند.^۶ همان‌طور که نمونه‌هایی برای چالش بازنمایی وجود دارد، چالش روایی در مطالعات ترکیبی نسبت به مطالعات تک‌روشی (تحقیق کمی یا کیفی) بیشتر است. چالش روایی به مشکل دستیابی به یافته‌ها و یا منابعی که معتبر و با ارزش، قابل انتقال، یا سازگار هستند، اشاره دارد.^۷

ج. چالش تلفیق

مشکل سوم در مطالعات ترکیبی به مسئله تلفیق باز می‌گردد. این چالش محققان تحقیقات ترکیبی را وادار می‌سازد تا سوالاتی نظیر موارد زیر را بپرسند:^۸

● آیا برای سه‌بعدی‌سازی، گسترش، مقایسه یا تحکیم داده‌های کمی که از یک نمونه تصادفی بزرگ جمع‌آوری شده است با داده‌های کیفی که از یک نمونه کوچک هدفمند جمع‌آوری شده است، مناسب است؟
● محققان یا بهره‌برداران چه وزنی را باید به داده‌های کیفی در مقایسه با داده‌های کمی تخصیص بدهند؟

د. چالش سیاست

چهارمین چالش در تحقیقات ترکیبی مسئله سیاست است. این چالش به تنش‌های اشاره می‌نماید که ناشی از ترکیب رهیافت‌های کمی و کیفی می‌شود. این تنش‌ها شامل مغایرت‌ها در زمانی که بررسی‌های مختلف برای اجزای کمی و کیفی صورت می‌گیرد، می‌شود. همچنین چالش سیاست وابسته به مسئله ترغیب بهره‌برداران؛ مصرف‌کنندگان، ذی‌نفعان و سیاست‌گذاران تحقیقات ترکیبی می‌شود.

۹. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از بررسی روش‌شناسی کمی و کیفی نشان داد علی‌رغم کاربرد وسیع این روش‌شناسی‌ها در طی سالیان متمادی این روش‌شناسی‌ها دارای نقاط ضعف زیادی هستند، از طرفی با در نظر گرفتن ابعاد مختلف زندگی مردم در روستا ماهیت مسائل و مشکلات در این عرصه ویژگی‌های منحصر به فردی دارد که بررسی ابعاد مختلف آن را با مشکل مواجه ساخته است از این رو نه تنها محققان روش‌های کمی از بررسی ابعاد مختلف آن عاجز مانده‌اند بلکه محققان روش‌شناسی‌های کیفی نیز از این امر عاجز مانده‌اند و نتوانسته‌اند آن طور که باید و شاید به نتایج حاصل از تحقیقات دست یابند و در تجزیه و تحلیل و استنتاج نتایج عاجز مانده‌اند. با شروع جنبش سوم روش‌شناسی تحقیقات ترکیبی تا حدی این مشکلات رفع شد چرا که در این روش‌شناسی با استمداد از رهیافت‌های مختلف همانند روشی بر تحلیل و تفسیر انواع مختلف داده‌های کمی و کیفی و نه بر نوع خاصی از این داده‌ها تمرکز دارند و محقق می‌تواند به اقتضای موضوع از هر پارادایم مورد نیاز استفاده نماید و با تحلیل مرحله‌ای و تکوینی نتایج تحلیل داده‌ها را بر اساس تفسیر نتایج سمت و سو دهد. ضمن اینکه با استفاده از رهیافت‌های مهم دیر در این روش‌شناسی روش‌ها و اهداف

¹ Denzin and Lincoln, 2005

² Credibility

³ Transferability

⁴ Dependability

⁵ Conformability

⁶ Lincoln and Guba, 1985

⁷ Onwuegbuzie and Johnson, 2006

⁸ Onwuegbuzie, 2007

تحقیق را می‌توان منطبق با سیستم‌های فرهنگی و نظام ارزشی پژوهشگر طراحی و تبیین نمود. این روش‌شناسی عمدتاً دیدگاهی پراگماتیسم است که با تمرکز بر متدولوژی پایین به بالا یک موقعیت عمل‌گرا ایجاد می‌کند که پژوهشگر مختار باشد از هر متدولوژی کمی و کیفی و ترکیبی از موقعیت‌های عمل‌گرایانه استفاده نماید و یا حتی خود به جستجو و اکتشاف این موقعیت‌ها بپردازد. این روش‌شناسی با مجهز بودن به انواع مختلف و متنوع، ابزاری برای جوگیری از سوءگیری تحقیقاتی در رهیافت‌های تک روشی است که هر یک جبران‌کننده نقاط ضعف و تقویت‌کننده نقاط قوت سایر گونه‌شناسی‌هاست.

البته در حال حاضر هنوز بحث‌های زیادی برای استفاده از این روش‌شناسی وجود دارد و محققان مختلف از ابعاد گوناگون به بررسی آن پرداخته‌اند و وزن‌های ناهمسانی را برای روش‌شناسی‌های کمی و کیفی در تحقیقات ترکیبی در نظر گرفته‌اند. مقاله حاضر تلاش داشت تا به صورت اجمالی به بررسی ابعاد مختلف این روش‌شناسی بپردازد.

۱۰. منابع و مأخذ

1. Baumgartner, T. A., Strong, C. H., and Hensley, L. D. (2002). *Conducting and reading research in health and human performance* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
2. Bazeley, P. (2006). The contribution of computer software to integrating qualitative and quantitative data analyses. *Research in the Schools*, 13(1), 64-74.
3. Brannen, J. (2005). Mixing methods: The entry of qualitative and quantitative approaches into the research process. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(3), 173-184.
4. Bryman, A. (2006). Integrating quantitative and qualitative research: How is it done? *Qualitative Research*, 6(1), 97-113.
5. Cohen, J. (1962). The statistical power of abnormal social psychological research: A review. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 65, 145-153.
6. Cohen, J. (1965). Some statistical issues in psychological research. In B. B. Wolman (Ed.), *Handbook of clinical psychology* (pp. 95-121). New York: McGraw-Hill.
7. Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
8. Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.
9. Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
10. Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
11. Creswell, J. W., and Plano Clark, V. L. (2007). *Design and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
12. Currall, S.C., Towler, A.J.: Research methods in management and organizational research: toward integration of qualitative and quantitative techniques. In: Tashakkori, A., Teddlie, C. (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. pp. 513–526. Sage, Thousand Oaks, CA (2003)

13. Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. : Introduction: the discipline and practice of qualitative research. In: Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. (eds.) *Handbook of Qualitative Research*, 2nd edn., pp. 1–28. Sage, Thousand Oaks, CA (2000)
14. Elliot, J. (2005). *Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches*. London: Sage Ltd.
15. Ferguson, J. (1990) *the Anit-Politics Machine: “Development,” Depoliticisation, and Bureaucratic Power in Lesotho*, Cambridge: Cambridge University Press.
16. Forthofer, M.S.: Status of mixed methods in the health sciences. In: Tashakkori, A., Teddlie, C. (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. pp. 527–540. Sage, Thousand Oaks, CA (2003)
17. Fry, G., Chantavanich, S., and Chantavanich, A. (1981). Merging quantitative and qualitative research techniques: Toward a new research paradigm. *Anthropology and Education Quarterly*, 12, 145-158.
18. Gilbert, T. (2006). Mixed methods and mixed methodologies: The practical, the technical, and the political. *Journal of Research in Nursing*, 11(3), 205-217.
19. Greene, J. C., Caracelli, V. J., and Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255-274.
20. Greene, J. C., Caracelli, V. J., and Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255-274.
21. Greene, J.C., Caracelli, V.J., Graham, W.F.: Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educ. Eval. Policy Anal.* 11, 255–274 (1989)
22. Greene. J. C., Caracelli, V. J., and Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11, 255-274.
23. Griffin, K. (1979) *the Political Economy of Agricultural Change*, London: Thetford, Norfolk.
24. Hunter, A., and Brewer, J. (2003). Multimethod research in sociology. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 577-594). Thousand Oaks, CA: Sage.
25. Hunter, A., Brewer, J.: Multimethod research in sociology. In: Tashakkori, A., Teddlie, C. (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*, pp. 577–594. Sage, Thousand Oaks, CA (2003)
26. Johnson, R. B. (Ed.). (2006). New directions in mixed methods research [Special issue]. *Research in the Schools*, 13(1). Available online at http://www.msera.org/rits_131.htm
27. Johnson, R. B., and Christensen, L. B. (2004). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Boston: Allyn and Bacon.

28. Johnson, R. B., and Christensen, L. B. (2004). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
29. Johnson, R. B., and Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
30. Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., and Turner, L. A. (2005, April). Mixed methods research: Is there a criterion of demarcation? Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada.
31. Lea and Chaudhri, (1983). *The Nature, Problems and Approaches to Rural Development*, in D. A. M., Lea and D. P., Chaudhri (1983) *Rural Development and The State*, London: Methnen.
32. LeCompte, M. D., and Schensul, J. J. (1999). *Designing and conducting ethnographic research (ethnographer's toolkit, Vol. 1)*. Walnut Creek, CA: Altamira.
33. Lincoln, Y. S., and Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
34. Maxcy, S. J. (2003). Pragmatic threads in mixed methods research in the social sciences: The search for multiple modes of inquiry and the end of the philosophy of formalism. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (p. 51-89). Thousand Oaks, CA: Sage.
35. Messick, S. (1989). Validity. In R. L. Linn (Ed.), *Educational measurement* (3rd ed., pp. 13-103). Old Tappan, NJ: Macmillan.
36. Messick, S. (1995). Validity of psychological assessment: Validation of inferences from persons' responses and performances as scientific inquiry into score meaning. *American Psychologist*, 50, 741-749.
37. Miles, M., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd Ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
38. Morgan, D. L. (2007). Paradigms lost and pragmatism regained: Methodological implications of combining qualitative and quantitative methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 48-76.
39. Morgan, D.L.: Practical strategies for combining qualitative and quantitative methods: applications to health research. *Qual. Health Res.* 3, 362–376 (1998)
40. Morse, J. M. (1994). Designing funded qualitative research. In N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 220-235). Thousand Oaks, CA: Sage.
41. Morse, J. M. (2003). Principles of mixed methods and multimethod research design. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 189-208). Thousand Oaks, CA: Sage.
42. Onwuegbuzie, A. J. (2007). Mixed methods research in sociology and beyond. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell encyclopedia of sociology* (Vol. VI, pp. 2978-2981). Oxford, UK: Blackwell.

43. Onwuegbuzie, A. J., and Collins, K. M. T. (in press). A typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*.
44. Onwuegbuzie, A. J., and Daniel, L. G. (Eds.). (2006). New directions in mixed methods research [Special issue]. *Research in the Schools*, 13(1).
45. Onwuegbuzie, A. J., and Johnson, R. B. (2006). The validity issue in mixed research. *Research in the Schools*, 13(1), 48-63.
46. Onwuegbuzie, A. J., and Leech, N. L. (2004). Enhancing the interpretation of “significant” findings: The role of mixed methods research. *The Qualitative Report*, 9(4), 770-792. Retrieved November 8, 2005, from <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR9-4/onwuegbuzie.pdf>
47. Onwuegbuzie, A. J., and Leech, N. L. (2005a, March). Generalization practices in qualitative research: Trends in the literature. Paper presented at the annual meeting of the Eastern Educational Research Association, Sarasota, FL.
48. Onwuegbuzie, A. J., and Leech, N. L. (2005b). Taking the “Q” out of research: Teaching research methodology courses without the divide between quantitative and qualitative paradigms. *Quality and Quantity: International Journal of Methodology*, 39, 267-296.
49. Onwuegbuzie, A. J., and Leech, N. L. (2007). A call for qualitative power analyses: Considerations in qualitative research. *Quality and Quantity: International Journal of Methodology*, 41(1): 105-121.
50. Onwuegbuzie, A. J., and Teddlie, C. (2003). A framework for analyzing data in mixed methods research. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 351-383). Thousand Oaks, CA Sage.
51. Onwuegbuzie, A. J., Jiao, Q. G., and Bostick, S. L. (2004). *Library anxiety: Theory, research, and applications*. Lanham, MD: Scarecrow Press.
52. Patton, M. Q. (1990). *Qualitative research and evaluation methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
53. Rallis, S.F., Rossman, G.B.: Mixed methods in evaluation context: a pragmatic framework. In: Tashakkori, A., Teddlie, C. (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. pp. 491– 512. Sage, Thousand Oaks, CA (2003)
54. Reichardt, C. S. and Rallis, S. E. (1994). The relationship between the qualitative and quantitative research traditions. In C. S. Reichardt and S. F. Rallis (Eds.), *The qualitative-quantitative debate: New perspectives* (New directions for program evaluation, No. 61, pp. 5-11). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
55. Rocco, T. S., Bliss, L. A., Gallagher, S., and Perez-Prado, A. (2003). Taking the next step: Mixed methods research in organizational systems. *Information Technology, Learning and Performance Journal*, 21(1. 19-29)
56. Rocco, T.S., Bliss, L.A., Gallagher, S., Perez-Prado, A., Alacaci, C., Dwyer, E.S., Fine, J.C., Pappamihiel, N.E.: The pragmatic and dialectical lenses: two views of mixed methods use in education. In: Tashakkori, A., Teddlie, C. (eds.) *Handbook of*

- Mixed Methods in Social and Behavioral Research, pp. 595– 615. Sage, Thousand Oaks, CA (2003)
57. Sandelowski, M. (1996). Using qualitative methods in intervention studies. *Research in Nursing and Health*, 19, 359-364.
  58. Sandelowski, M. (2003). Tables or tableaux? The challenges of writing and reading mixed methods studies. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 321-350). Thousand Oaks, CA: Sage.
  59. Schmidt, F. L. (1996). Statistical significance testing and cumulative knowledge in psychology: Implications for the training of researchers. *Psychological Methods*, 1, 115-129.
  60. Schmidt, F. L., and Hunter, J. E. (1997). Eight common but false objections to the discontinuation of significance testing in the analysis of research data. In L. L. Harlow, S. A. Mulaik, and J. H. Steiger (Eds.), *What if there were no significance tests?* (pp. 37-64). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
  61. Sedlmeier, P., and Gigerenzer, G. (1989). Do studies of statistical power have an effect on the power of studies? *Psychological Bulletin*, 105, 309-316.
  62. Shadish, W. R., Cook, T. D., and Campbell, D. T. (2001). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston: Houghton Mifflin.
  63. Shephred, A. (1998) *Sustainable Rural Development*, London: Macmillan.
  64. Smith, M. L. (in press). Multiple methodology in education. In J. Green, G. Camilli, and P. Elmore (Eds.), *Complementary methods for research in education*. Washington, DC: American Educational Research Association.
  65. Tashakkori, A. (2006, July). Growing pains? Agreements, disagreements, and new directions in conceptualizing mixed methods. Keynote address presented at the Second Annual Mixed Methods Conference, Cambridge, UK. Mertens, D. M. (2007). Transformative paradigm: Mixed methods and social justice. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 212-225.
  66. Tashakkori, A., and Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches* (Applied Social Research Methods Series, Vol. 46). Thousand Oaks, CA: Sage.
  67. Tashakkori, A., and Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
  68. Tashakkori, A., and Teddlie, C. (2003b). The past and future of mixed methods research: From data triangulation to mixed model designs. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 671-701). Thousand Oaks, CA: Sage.
  69. Tashakkori, A., and Teddlie, C. (Eds.). (2003). *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
  70. Tashakkori, A., and Teddlie, C. (Eds.). (2003a). *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

71. Teddlie, C., and Tashakkori, A. (2003). Major issues and controversies in the use of mixed methods in the social and behavioral sciences. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 3-50). Thousand Oaks, CA: Sage.
72. Teddlie, C., and Tashakkori, A. (2006). A general typology of research designs featuring mixed methods. *Research in the Schools*, 13(1), 12-28.
73. Teddlie, C., and Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 77-100.
74. Thomas, R. M. (2003). *Blending qualitative and quantitative research methods in theses and dissertations*. Thousand Oaks, CA: Corwin.
75. Waszak, C., Sines, M.C.:Mixed methods in psychological research. In: Tashakkori, A., Teddlie, C. (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. pp. 557–576. Sage, Thousand Oaks, CA (2003)
76. World Bank (1991). *Iran: Reconstruction and Economic Growth*, vol. 1-2, Report no. 9072 IRN.
77. Yin, R. K. (2006). Mixed methods research: Are the methods genuinely integrated or merely parallel? *Research in the Schools*, 13(1), 41-47.

Reconsideration of research methodologies in agricultural extension, education, and development: towards mixed methodology

Dr. S. M. Hosseini and M. Akbari

Abstract

Historical development trend in developed countries has shown that agricultural/rural development deserve authentic role in national development process and hence they should be taken account within developmental priorities. Along this path and over the past decades many efforts were preceded in developing states for diagnosis of farmers and rural areas and also, for improvement of their livelihoods through qualitative and quantitative research methodology towards adoption of different strategies. However, these endeavors were not fully useful in removal of rural disparities especially for the rural poor. Quantitative research paradigm is the first tool that accompanies by Ontological, Epistemological, Axiological, Rhetorical, and Methodological and then concerning the criticisms raised, qualitative method was introduced which also contained some inconsistencies. There are discussions among researchers on adoption of the best alternative for a research. This question has been blinking for years at scientific panels. Previously, researchers were enthusiastic to employ quantitative methodologies in socio-rural researches and interpret the outcomes based on existing hypothesis. This paradigm was assumed as the first wave of methodology and initiation of methodology completion in sociology. Years later, researchers perceived that quantitative methods are not capable to handle all aspects of social phenomena. Hence, in response to uncertainties of quantitative method in diagnosis of social realities, second wave came to existence. This wave, caused application of qualitative methods followed by researchers' emphasis on interior rather than exterior layer of social realities. Upon this basis, social science received wider flexibility, too. Concurrent to intensification of qualitative approaches in methodology, a wide divide was created between two groups of researchers. Quantitative researchers called others as non-logic, and qualitative researchers claimed that the formers are blind. Mutual interaction between the two groups led to emergence of the third wave of methodology which was in fact an integration of the previous groups. Integration-oriented researchers did not spoil their times on preference of foregoing methodologies and instead, focused on derivation of a new approach for research affairs through integration of quantitative and qualitative perspectives toward profound diagnosis of social realities. This article tries to highlight the weak and strength points of the aforesaid insights, and explore the dimensions of the new mixed approach in favor of better understanding of socio-rural phenomenon.

Key words: Mixed methodology, Quantitative and Qualitative research, Typology